

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมเพื่อสังคมที่ยั่งยืนด้วยแบบจำลองจตุภาคี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่เกิดขึ้นจากโครงการชั่งหัวมันตามพระราชดำริ โครงการมหาวิทยาลัยศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมรายพื้นที่ (ชุมชนเป้าหมาย) เพื่อการพัฒนา โครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม โครงการรักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียง และเครือข่ายองค์กรชุมชน บ้านจำรุง และทำวิเคราะห์ ห้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Content Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 3 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดริเริ่มในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย และปัจจัยความสำเร็จของเครือข่าย
- 2) เพื่อวิเคราะห์วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และบทบาทการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาชน
- 3) เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของรูปแบบจตุภาคีที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในประเทศไทยทั้งในบริบทท้องถิ่นและบริบทภูมิภาค

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลการวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

5.1 สรุปผลงานวิจัย

สำหรับการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดจากภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน หรือแม้แต่ภาคประชาชน ล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นความสนใจไปที่ชุมชนที่เป็นรากฐานการพัฒนาของประเทศ แนวคิดริเริ่มในการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือจึงมีความคล้ายคลึงกันในทุกเครือข่ายความร่วมมือ คือมีแนวคิดริเริ่มจากความต้องการตอบสนองต่อภารกิจขององค์กร ในด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน มีความตระหนักถึงการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางต้นแบบและรากฐานความคิดในการดำเนินงาน ซึ่งทุกภาคส่วนต่างเชื่อมั่นว่าจะสามารถก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนของสังคมได้

แม้ว่าเครือข่ายความร่วมมือแต่ละประเภทจะมีเป้าหมายในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน แต่ผลลัพธ์สุดท้ายของเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นก็เป็นที่ไปเพื่อการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับ

สังคมไทย ซึ่งในการที่จะบรรลุเป้าหมายของการดำเนินงานนั้นจำเป็นต้องมีการสร้างความร่วมมือให้เกิดเป็นเครือข่ายโดยผ่านกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 6 ประการ ได้แก่

- 1) ขึ้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคม
- 2) ขึ้นการติดต่อประสานงานไปยังภาคส่วนอื่นๆ เพื่อแสวงหาพันธมิตรที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการดำเนินงานมาร่วมในเครือข่าย
- 3) ขึ้นการสร้างข้อตกลงในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน
- 4) ขึ้นการศึกษาบริบทของสังคมหรือชุมชนเป้าหมาย วิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้ และสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของชุมชน
- 5) ขึ้นการขยายผลไปยังชุมชนข้างเคียงทั้งในบริบทท้องถิ่น และบริบทภูมิภาค
- 6) ขึ้นติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุกภาคส่วนที่จะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่การดำเนินงานของภาคส่วนตนเองเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพโดย

ภาครัฐ เป็นผู้ให้การสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือ

ภาคการศึกษา เป็นผู้สร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรมาขยายผลเพื่อให้เกิดการนำไปประยุกต์ใช้จริง ทำให้เกิดการต่อยอดงานวิจัยที่ศึกษา

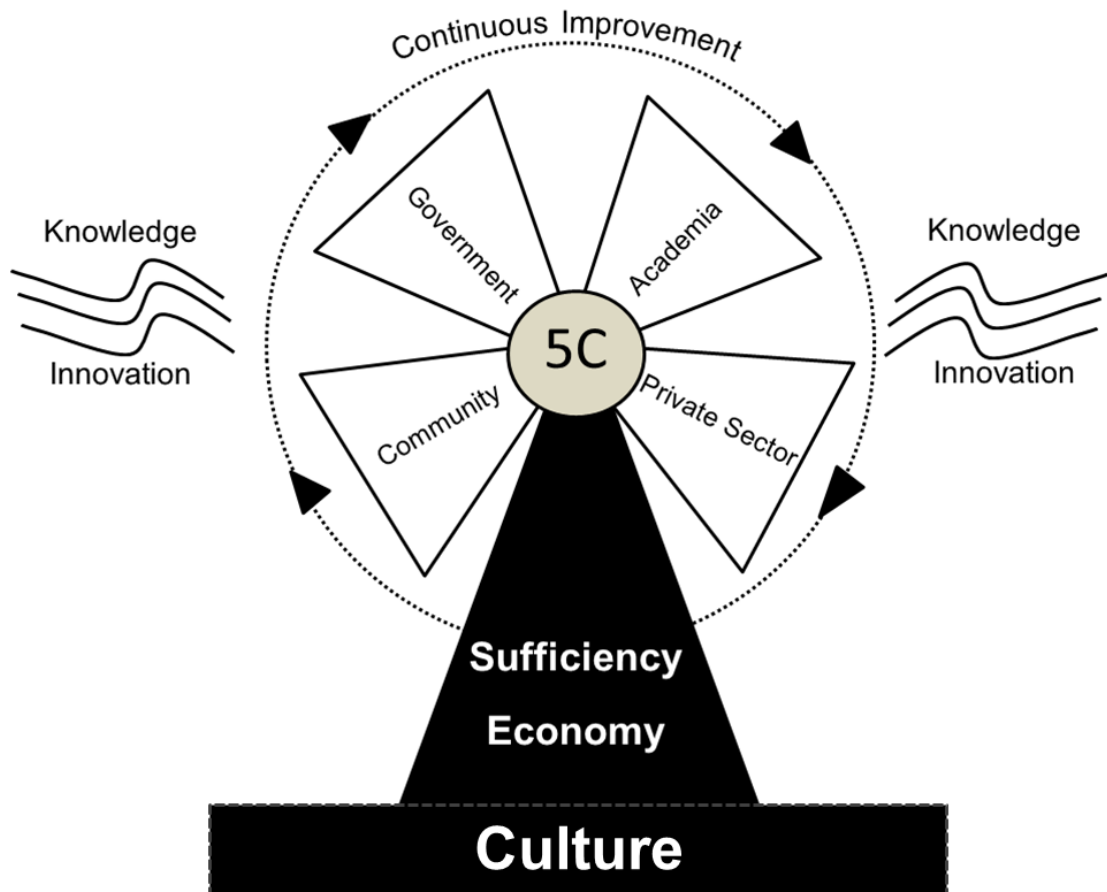
ภาคเอกชน เป็นผู้ที่สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในด้านการบริหารจัดการ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อทุกภาคฝ่าย

ภาคประชาชน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมหลักของเครือข่าย อีกทั้งยังต้องมีส่วนในการมอบองค์ความรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เครือข่ายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ทั้งนี้ จะเห็นว่าทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในการศึกษาบริบทของสังคม และให้ความร่วมมือผ่านกระบวนการสร้างเครือข่าย ร่วมกันคิด วิเคราะห์ และร่วมแบ่งปันทรัพยากรเพื่อสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) และนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหา ทั้งนี้ยังต้องอาศัยปัจจัย การมองเห็นเป้าหมายร่วมกัน (Common Vision) การประสานงานที่ดีและมี

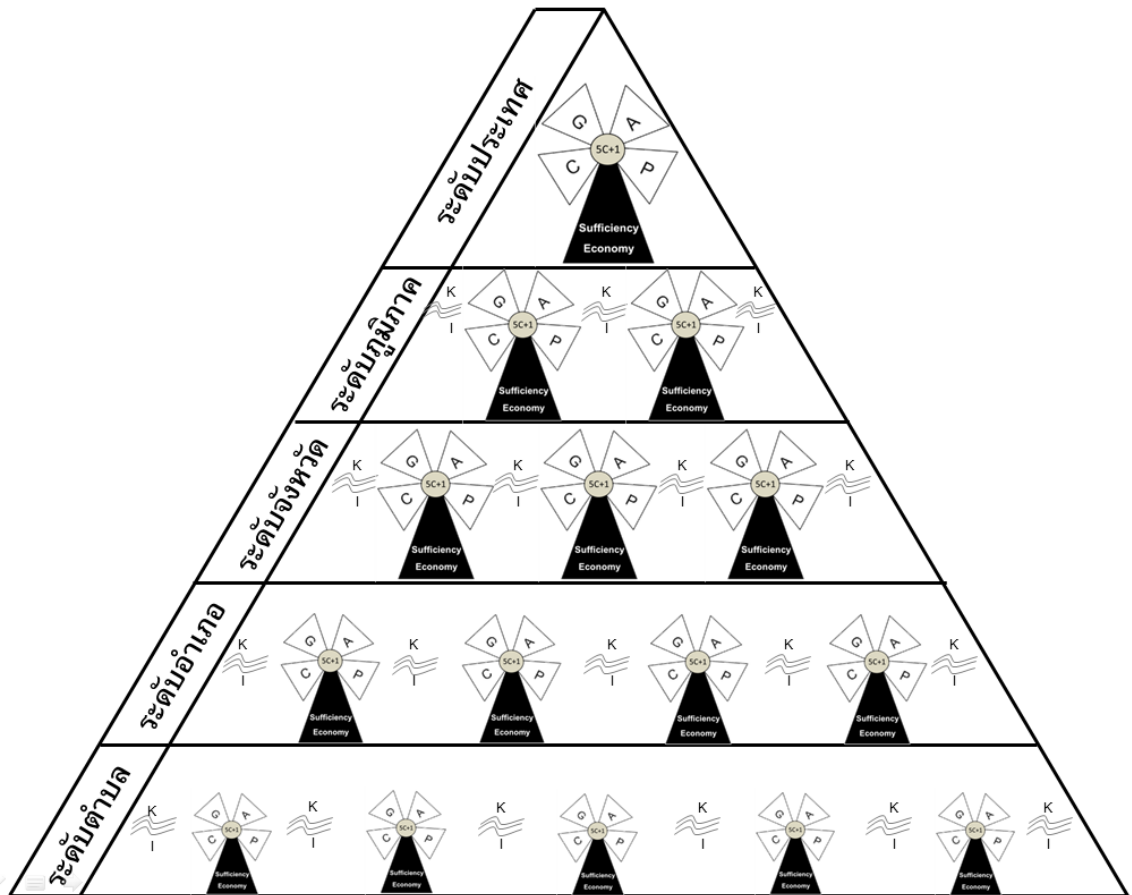
ประสิทธิภาพ (Coordination) การสื่อสารอย่างทั่วถึง (Communication) การสร้างฉันทามติร่วมกัน (Consensus) รวมถึง การติดตามและประเมินผล (Control and Evaluate) ซึ่ง ปัจจัยทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า 5C นอกจากความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน โดยอาศัย 5C แล้ว การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จยังต้องอาศัย การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างให้ชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของประเทศ เกิดการเรียนรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรมขึ้นด้วยตนเอง

จากการวิจัยในฉบับนี้ สามารถนำเสนอรูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคี ที่มีองค์ประกอบและปัจจัยในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยได้ดังรูปที่ 5.1

รูปที่ 5.1 Quadruple Helix's Collaborative Network Model

นอกจากนี้ การที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนขึ้นในสังคมไทยอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการขยายผลผ่านกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ ดังแสดงตัวอย่างในรูปที่ 5.2

รูปที่ 5.2 ตัวอย่างการขยายผลของเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีทั้งในบริบทท้องถิ่นและบริบทภูมิภาค กรณีตัวอย่าง โครงการรักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบล วิถีพอเพียง

อย่างไรก็ตาม วิจัยฉบับนี้จึงมีการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของรูปแบบจตุภาคีที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในประเทศไทยทั้งในบริบทท้องถิ่นและบริบทภูมิภาคว่า สิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างความยั่งยืนของสังคมนั้นคือ การสร้างองค์ความรู้ที่จะติดตัวคนในชุมชน ทำให้สามารถพัฒนาต่อยอดหรือแม้แต่ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งยังต้องอาศัยบทบาทของภาครัฐในการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องต่อการดำเนินงาน ซึ่งภาครัฐควรมีการศึกษาบริบทของสังคมในแต่ละพื้นที่โดยละเอียดเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง ในขณะที่ภาคเอกชนควรตระหนักถึงการสร้างคุณค่าร่วมกันในสังคมให้เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่มากกว่าการรับผิดชอบสังคม นอกจากนี้

ในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือจำเป็นต้องอาศัยบทบาทความเป็นผู้นำไม่ใช่เพียงแต่เฉพาะของชุมชน แต่ต้องรวมถึงบทบาทผู้นำของทุกภาคส่วนในเครือข่ายความร่วมมือ และท้ายที่สุด ผู้ที่จะพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมได้ดีที่สุดก็คือ คนที่อยู่ใน สังคมนั้นเอง หากทุกภาคส่วนในชุมชนหรือสังคมนั้นเริ่มมองเห็นเป้าหมายร่วมกันที่จะพัฒนาสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ประกอบกับการที่ทุกฝ่ายเห็นประโยชน์จากการดำเนินงานเครือข่ายร่วมกัน สองสิ่งนี้จะเป็นตัวขับเคลื่อนชั้นดีที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีเพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

5.2 อภิปรายผลงานวิจัย

5.2.1 การอภิปรายแนวคิดในการจัดตั้งเครือข่ายแบบจตุภาคีในประเทศไทย

“ภารกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน”

จากตารางสรุปผลการศึกษาดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย โดยใช้ตัวอย่างเครือข่าย 4 ประเภท ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่ศึกษาจากโครงการซึ่งห้วงมันตามพระราชดำริ โครงการสมัชชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมรายพื้นที่ (ชุมชนเป้าหมาย) เพื่อการพัฒนา โครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชน และสังคม โครงการรักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียง และเครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านจำรุงพบว่า เครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยที่เกิดจากการจัดตั้งโดยภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคเอกชนล้วนแล้วแต่ริเริ่มมาจากการที่องค์กรผู้จัดตั้งเครือข่ายนั้น ต้องการตอบสนองต่อภารกิจขององค์กรเพื่อสังคม เช่น ภาครัฐที่มีภารกิจหลักในการบริหารจัดการประเทศเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีประสิทธิภาพ ภาคการศึกษา และภาคเอกชนที่ล้วนมีเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ซึ่งภารกิจเหล่านี้ได้ส่งผลให้การริเริ่มดำเนินเครือข่ายความร่วมมือภายใต้โครงการต่างๆมุ่งเป้าไปยังภาคประชาชนหรือสังคมเป็นอันดับแรก เนื่องจากบริบทของประเทศไทยนั้น สังคมและชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคเอกชนจึงให้ความสำคัญต่อการสร้างรากฐานที่มั่นคง นั่นคือกระบวนการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งทำให้ภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคเอกชนต้องพิจารณาที่บริบทของชุมชนต่างๆว่า สิ่งใดเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในขณะที่การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่เกิดจากการจัดตั้งโดยภาคประชาชนนั้นเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยไม่ว่าจะเกิดจากภาคส่วนใดก็ตามล้วนมุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหาของชุมชนเป็นหลัก โดยมีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้สังคม

ชุมชน ท้องถิ่นที่เป็นรากฐานของประเทศเกิดความสามารถในการพึ่งตนเอง สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง นำมาซึ่งความยั่งยืนของสังคม

5.2.2 การอภิปรายกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย และบทบาทของภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน

จากผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือในทุกๆ โครงการจะมีการสร้างความร่วมมือ และเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาชนขึ้น เนื่องจากทุกภาคส่วนจะเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย ว่าสามารถเอื้อประโยชน์แก่องค์กรของตนได้ ทุกภาคส่วนจึงพร้อมเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นสำคัญของความร่วมมือที่ Robbins และ Finley (1998) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า ในกระบวนการสร้างความร่วมมือทุกฝ่ายจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกัน และสามารถทำให้ทีมคงอยู่เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Hanson (2003) ที่ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าเป็นรูปแบบของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม และองค์กรที่มีทรัพยากรเป็นของตนเอง มาทำงานร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกันในระยะเวลาหนึ่งๆ รวมถึงมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการความช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหา เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2541) ได้นิยามคำว่าเครือข่ายทางสังคมว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะพัฒนาต่อไปเป็นเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กระทำอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนนำมาซึ่งกระบวนการดำเนินงานของเครือข่าย

1. กระบวนการดำเนินงาน

ในส่วนกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย ที่เกิดจากการจัดตั้งโดยภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน ล้วนแต่มีลักษณะการดำเนินงานที่มีความคล้ายคลึงกัน ตามขั้นตอนดังนี้

1) ภาคส่วนที่จะเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งเครือข่ายเกิดความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชน โดยต้องเป็นทั้งผู้เริ่มคิด และลงมือปฏิบัติ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน จากนั้นจึงตั้งตนเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินงาน หรือเป็นผู้ริเริ่มดำเนินงานเครือข่าย

2) ผู้ริเริ่มจัดตั้งเครือข่ายจะติดต่อประสานงานไปยังภาคส่วนอื่นๆ เพื่อแสวงหาพันธมิตรที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการดำเนินงานมาร่วมในเครือข่าย โดยเริ่มดำเนินการติดต่อไปยังภาคประชาชน หรือชุมชนเป้าหมายก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงประเมินภาพรวมของสภาพปัญหา และ

ความต้องการของชุมชน จากนั้นจึงติดต่อไปยังภาคส่วนอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินงาน อีกทั้งยังต้องมีความพร้อม ศักยภาพ รวมถึงทรัพยากรที่เพียงพอต่อการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ

3) สร้างข้อตกลงในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในทุกภาคฝ่ายที่มีส่วนร่วม โดยข้อตกลงดังกล่าวนี้จะมีทั้งข้อตกลงที่เป็นทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ

4) ศึกษาบริบทของสังคมหรือชุมชนเป้าหมาย ร่วมกันคิด วิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา โดยกระบวนการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะเกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน

5) ขยายผลไปยังชุมชนข้างเคียง โดยมีลักษณะการถ่ายทอดรูปแบบผ่าน 2 ทาง ได้แก่ การถ่ายทอดผ่านกลุ่มคนรุ่นใหม่ และการถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษาดูงานข้ามชุมชน โดยชุมชนต้นแบบจะเป็นผู้ถ่ายทอดและแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาและปรับปรุงชุมชน เมื่อชุมชนที่มาศึกษาดูงานเห็นว่าเกิดผลที่ดี จึงได้เกิดแรงจูงใจในการดำเนินงาน จึงเกิดลักษณะการลอกเลียนแบบพฤติกรรม และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ การดำเนินงานจะเกิดความต่อเนื่องไปเรื่อยๆคล้ายกับลักษณะลูกโซ่ ก่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนในบริบทท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการยกระดับการพัฒนาในบริบทภูมิภาค

6) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งการติดตามผลนั้นจะทำให้ทราบถึงปัญหาและสิ่งที่ต้องปรับปรุงในระหว่างการทำงาน อีกทั้งยังเป็นการตรวจสอบการดำเนินงานว่าประสบความสำเร็จและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยการติดตามและประเมินผลนั้นจะกระทำทั้งในช่วงที่มีการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ และในช่วงที่การทำงานโครงการหนึ่งๆ สิ้นสุดลงไปแล้ว อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านจำรุงมีขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงาน แต่ไม่ได้มีตัววัดผลความสำเร็จของการดำเนินงานที่ชัดเจนเท่ากับโครงการอื่นๆ

จากขั้นตอนการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีความสอดคล้องกับที่ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543) ได้เสนอกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายว่าประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) ขึ้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย
- 2) ขึ้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย
- 3) ขึ้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน
- 4) ขึ้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์
- 5) ขึ้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่ม
- 6) ขึ้นติดตามประเมินผล

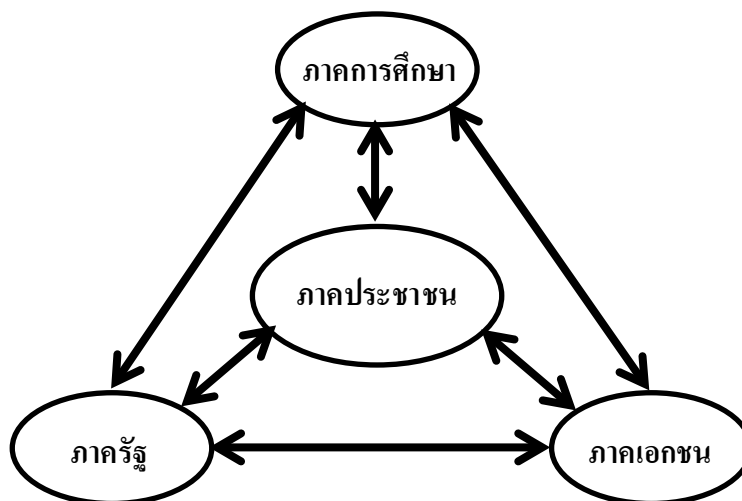
“นวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ”

ในการวิจัยยังพบประเด็นที่น่าสนใจสำหรับเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยว่า การสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนในเครือข่าวนั้น จะมีกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวจะมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการสร้างผลงานที่เป็นทั้งนวัตกรรมกระบวนการและนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ประกอบกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานความคิดเพื่อการพัฒนา และปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานภายในชุมชน ส่งผลให้กระบวนการผลิตและการดำเนินงานของชุมชนในภาพรวมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่น กรณีตัวอย่างจากโครงการสมัชชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (ชุมชนเป้าหมาย) รายพื้นที่ที่มีการดำเนินงานในชุมชนแม่ทา แล้วพบว่าการทำเกษตรอินทรีย์นั้น ได้ผลผลิตน้อย จึงมีการร่วมกันวิเคราะห์ระหว่างชุมชนและนักวิชาการ เพื่อหาทางออกโดยการปรับปรุงกระบวนการเพื่อเพิ่มผลผลิต และลดความเสี่ยงต่อภัยพิบัติหรือโครงการซึ่งหวั่นตามพระราชดำริ ที่มีการวิจัยและพัฒนาแปลงสาธิตการเกษตร ที่นำไปสู่การสร้างผลผลิตข้าวและมันที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผลผลิตที่ได้จากแปลงเกษตรนั้นมีคุณภาพดี และมีผลผลิตที่สูง หรือกรณีโครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม ที่มีการวิเคราะห์บริบทของชุมชนและพบปัญหาการจัดการสิ่งปฏิกูลต่างๆ ในชุมชน จึงมีการริเริ่มวางระบบการดำเนินงาน สร้างระบบจัดการสิ่งปฏิกูลเพื่อเปลี่ยนเป็นพลังงานทดแทน สามารถนำมาหมุนเวียนใช้ในชุมชนได้ แม้แต่โครงการรักษ์ป่า สร้างคน 84 ตำบลวิถีพอเพียง ที่ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์นวัตกรรมเตาเผาถ่านเพื่อเป็นการสร้างรายได้แก่ชุมชน ซึ่งการสร้างนวัตกรรมทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อการแก้ไขปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการดำเนินงานเพื่อจะบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของสังคม จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่า ทุกภาคส่วนต่างตระหนักถึงความสำคัญของเครื่องมือที่เรียกว่า นวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Miles (1964) ที่ได้ให้ความเห็นว่า นวัตกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของผู้ใช้ได้

“การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ”

เนื่องจากกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น เป็นการดำเนินงานที่มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานอย่างชัดเจน มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม และขยายผลการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นจะมีลักษณะการสื่อสารที่มีความเชื่อมโยงกันทุกภาคส่วน ไม่ว่าภาคส่วนใดจะรับบทบาทผู้นำเครือข่าย แต่การสื่อสารภายในเครือข่ายจะต้องมีการรับรู้อย่างเท่าเทียมกันซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงการกระจายอำนาจ อีกทั้งในการสื่อสาร

ยังเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ดังที่ Leavitt (1951 อ้างถึงใน ฉันทนา จันทรบรรจง, 2545) ได้กล่าวว่า รูปแบบการสื่อสารภายในเครือข่ายแบบทุกช่องทาง (All Channel) เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะแบบกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่สามารถทำให้สมาชิกทุกคนได้รับข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังรูปที่ 5.3

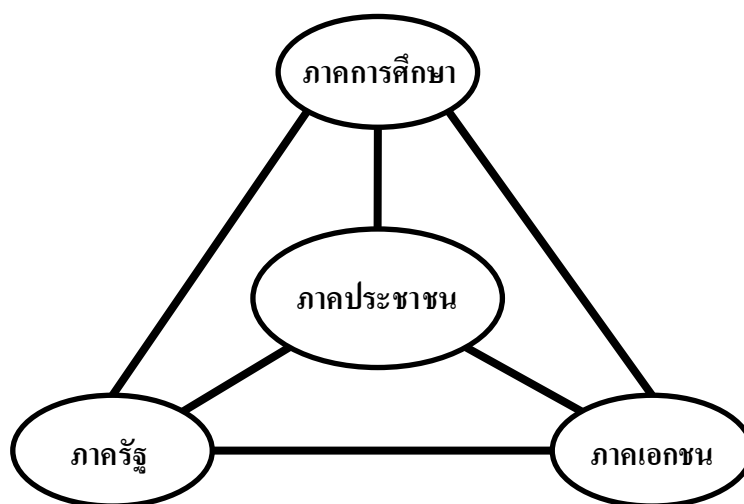
รูปที่ 5.3 รูปแบบการสื่อสารของเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย

2. บทบาทการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วน

เมื่อพิจารณาที่บทบาทการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือของแต่ละภาคส่วนจะพบว่า การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย ไม่ว่าจะเกิดจากการริเริ่มโดยภาคส่วนใดก็ตาม บทบาทการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนล้วนแล้วแต่มีลักษณะเฉพาะตัวที่คล้ายคลึงกัน ในทุกเครือข่าย โดยภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ รวมไปถึงการช่วยเหลือในเรื่องนโยบายการขับเคลื่อนสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภาคการศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิชาการสู่ชุมชน และเผยแพร่/นำเสนอผลงานวิจัยมาสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการต่อยอดการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มภาคเอกชนเป็นผู้สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ การบริหารจัดการ การสร้างสรรค์นวัตกรรมและการสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินงานเครือข่ายบางส่วน และสำหรับภาคประชาชนจะเป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายความร่วมมือ ในการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากการดำเนินงานในเครือข่าวนั้น

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนของเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีต่างแสดงบทบาทของตนอย่างอิสระแต่อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนร่วมยังคงต้องมีการสานสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนใน

เครือข่ายความร่วมมือ กล่าวคือ ภาคส่วนใดมีหน้าที่หรือบทบาทอย่างไรก็ต้องดำเนินงานตามบทบาทนั้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงและความสอดคล้องต่อเป้าหมายของเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งหมายรวมถึงการที่ทุกภาคส่วนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างสัมพันธ์กันหมดโดยใช้ภาคประชาชนเป็นศูนย์กลาง ดังแสดงในรูปที่ 5.4

รูปที่ 5.4 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย

“บทบาทการดำเนินงานที่แตกต่าง”

จากบทบาทหน้าที่การดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนที่กล่าวมาแล้วนั้น จะพบว่า บทบาทการดำเนินงานของภาคการศึกษาและภาคเอกชนมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกันกับทฤษฎีความร่วมมือแบบไตรภาคี หรือ Triple Helix ของ Leydesdorff และ Etzkowitz (1998) ในขณะที่บทบาทการดำเนินงานของภาครัฐกลับไม่สอดคล้อง เนื่องจากในทฤษฎีความร่วมมือแบบไตรภาคีที่ Leydesdorff และ Etzkowitz (1998) ได้นำเสนอไว้ นั้น กล่าวถึงบทบาทของภาครัฐว่า เป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคการศึกษากับภาคเอกชน โดยการสนับสนุนทุนการศึกษา และการกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมือให้กับภาคเอกชน กล่าวคือ ภาครัฐจะเป็นองค์กรหลักที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือขึ้น ซึ่งในบริบทของประเทศไทยจะพบว่า ภาครัฐมีบทบาทเพียงแค่การอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานให้เครือข่าย เช่น การจัดหาทรัพยากร การกำหนดนโยบายต่างๆที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมเพียงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาบทบาทของภาคการศึกษาและภาคเอกชนจะพบว่ามีความสอดคล้องกันกับทฤษฎีความร่วมมือแบบไตรภาคี เพราะภาคการศึกษาจะเป็นผู้คิดค้นงานวิจัยต่างๆที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่จะแก้ปัญหา มีการต่อ ยอดงานวิจัย อีกทั้งยังเปรียบเสมือนศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อการ

สร้างสรรค์นวัตกรรมให้เกิดขึ้นในเครือข่ายร่วมกับภาคเอกชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานทั้งหมดนั้นสำหรับประเทศไทยเป็นไปเพื่อการสร้างสังคมที่ยั่งยืน ต่างกันกับกลุ่มประเทศตะวันตก ตามการศึกษาของ Etzkowitz และ Leydesdorff (2000) จะเน้นที่การสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพื่อนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ

“บทบาทผู้นำเครือข่าย”

ในการศึกษาบทบาทการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วน ยังพบประเด็นสำคัญในเรื่องบทบาทการเป็นผู้นำเครือข่าย เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้ ได้ทำการศึกษาถึงเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดจากการจัดตั้ง โดยผู้ริเริ่มเครือข่ายความร่วมมือที่ต่างกัน ทำให้เห็นถึงบทบาทของผู้จัดการจัดตั้งเครือข่ายที่มีความต่างกัน กล่าวคือ หากภาคส่วนใดเป็นผู้จัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือ ภาคส่วนนั้นก็ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในกระบวนการบริหารงาน ประสานงาน และนำพาเครือข่ายไปสู่ความสำเร็จ ดังที่ กนกอร สมปราชญ์ (2546) กล่าวว่า ผู้นำเครือข่ายจะทำหน้าที่เป็นผู้บริหารเครือข่าย และแสดงภาวะผู้นำที่จะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเครือข่ายให้เจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยฉบับนี้ยังพบข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเครือข่ายความร่วมมือจากโครงการสมัชชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมรายพื้นที่ (ชุมชนเป้าหมาย) เพื่อการพัฒนา ที่เป็นเครือข่ายที่จัดตั้งโดยภาครัฐ แต่บทบาทหลักในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือกลับเป็นภาระหน้าที่ของภาคการศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรดำเนินงานในพื้นที่เดียวกันกับชุมชนเป้าหมาย สวทช. ในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่ริเริ่มดำเนินเครือข่ายความร่วมมือจึงให้ความเห็นว่า จะเป็นการดีกว่า ถ้าผู้ประสานงานหลักนั้นเป็นภาคส่วนที่อยู่ในพื้นที่ เพราะจะทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงชุมชน

“วัฒนธรรมของประเทศที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของเครือข่ายความร่วมมือ”

จากกระบวนการดำเนินงานและบทบาทการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วน ในเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะพบประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งว่า ลักษณะการทำงานของเครือข่ายความร่วมมือนั้นถูกกำหนดด้วยวัฒนธรรมของประเทศที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ที่พบว่า ด้านระยะห่างเชิงอำนาจ (Power Distance) สามารถวิเคราะห์ได้จากโครงสร้างการทำงานของแต่ละเครือข่ายแสดงให้เห็นว่ามีโครงสร้างที่เด่นชัดเป็นลำดับชั้น มีความแตกต่างทางสถานภาพของสมาชิกที่ร่วมในเครือข่ายความร่วมมือ สะท้อนให้เห็นได้จากลักษณะความเชื่อฟังผู้นำ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ ในด้านความเป็นกลุ่มนิยม (Collectivism) การดำเนินกิจกรรมต่างๆในเครือข่ายความร่วมมือมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง มีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น และให้ความสำคัญกับกลุ่มสังคม เครือข่ายมากกว่าตัวบุคคล จึงส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆมีความราบรื่น ในส่วนผู้นำเครือข่ายพบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้นำเครือข่าย

หรือกลุ่มกิจกรรมมักจะเป็นบุรุษเพศแต่ในภายหลังเริ่มมีการให้บทบาทการเป็นผู้นำกับสตรีเพศมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มีความเท่าเทียมกันอย่างเห็นได้ชัด แต่อย่างไรก็ตาม ในด้านความเป็นสตรี (Femininity) สังคมไทยก็ยังเป็นสังคมที่มีลักษณะของความประนีประนอม ชอบการเจรจา และยึดผลสำเร็จจากคุณภาพชีวิตที่ดี ในด้านการวางแผนระยะยาว (Long-Term orientation) พบว่า ก่อนการดำเนินงานเครือข่าย ชุมชนจะมีความคิด และดำเนินงานเพียงเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายในระยะสั้น กล่าวคือ ดำเนินชีวิตโดยการอยู่กับปัจจุบัน แต่เมื่อเกิดเครือข่ายความร่วมมือขึ้นกับภาคส่วนอื่นๆ แล้วชุมชนจะมีพัฒนาการในการวางแผนระยะยาว กล่าวคือ มีการดำเนินงานที่มีการวางแผน และคิดถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งด้านนี้จะส่งผลโดยตรงต่อการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty avoidance) ซึ่งพบว่า ก่อนการดำเนินงานเครือข่าย สังคมชุมชนจะมีความสามารถในการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนต่ำ กล่าวคือ ไม่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเข้ามากระทบ แต่หลังจากการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือจะพบว่า ชุมชนมีความสามารถในการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนได้สูง ซึ่งหมายถึง ชุมชนนั้นมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อมีสิ่งมากระทบก็ไม่อาจสร้างความเสียหายให้กับชุมชนได้ และในด้านความยับยั้งชั่งใจพบว่า คนในสังคมไทยนั้นมีความสามารถในการควบคุมความปรารถนา การดำเนินงานในเครือข่ายความร่วมมือจึงไม่เกิดการฉกฉวยผลประโยชน์ในทางที่ไม่ชอบเกิดขึ้น เพราะทุกภาคส่วนต่างให้เกียรติและมีความยับยั้งชั่งใจพอใจในผลประโยชน์ที่ตนได้รับ จะเห็นได้ว่า จากผลงานวิจัยที่ศึกษานั้นมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hofstede ตั้งแต่ปี 1984 จนถึงปัจจุบัน ที่สามารถประเมินมิติทางวัฒนธรรมของประเทศไทยได้ว่า เป็นประเทศที่มีระยะห่างเชิงอำนาจที่สูง ความเป็นปัจเจกนิยมต่ำ มีการให้ความสำคัญกับบุรุษที่สูง มีความสามารถในการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนสูง และมีการวางแผนระยะยาวในอนาคตในระดับปานกลาง

5.2.3 การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย

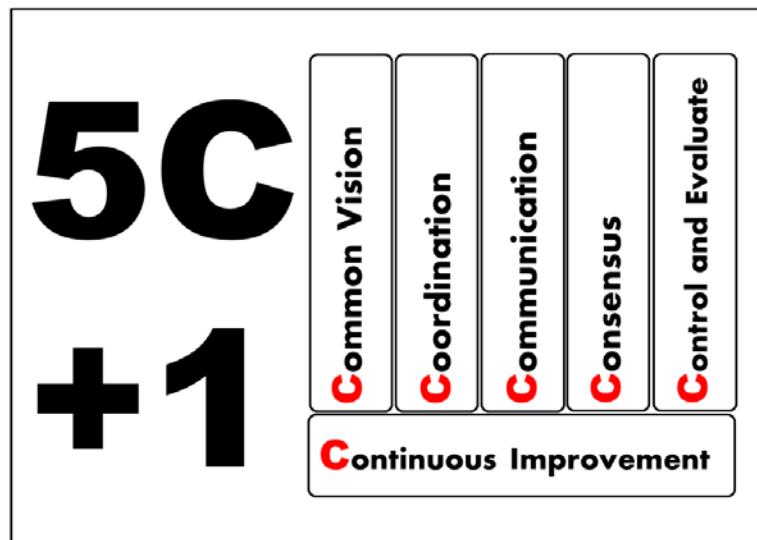
จากการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น จะพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นเป็น โครงการและ กิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่องจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชน นอกจากนี้วัฏกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนก็จะส่งผลให้เกิดกระบวนการดำเนินงานในชุมชน และ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น บางชุมชนสามารถสร้างพลังงานทดแทนขึ้นใช้ได้เอง เป็นการลดความสิ้นเปลืองทั้งทรัพยากร และลดรายจ่ายให้แก่ครัวเรือน ด้วยประโยชน์ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้นจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดริเริ่มของการ

ดำเนินงานเครือข่ายที่มุ่งเน้นการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นรากฐานแห่งการพัฒนา และการดำเนินเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคินี้ยังสามารถขยายผลการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จไปยังกับชุมชนข้างเคียง ก่อให้เกิดการพัฒนาในบริบทท้องถิ่น เมื่อทุกชุมชนในพื้นที่เกิดการพัฒนาขึ้นพร้อมกันก็จะส่งผลต่อการพัฒนาในบริบทภูมิภาค แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคินี้เอง ที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับที่ Van de Kerk และ Manuel (2008) ได้กล่าวถึงสังคมที่ยั่งยืนว่า เป็นสังคมที่ตรงกับความต้องการของคนในยุคปัจจุบันและคนรุ่นหลัง มนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพและโอกาสที่จะพัฒนาตัวเองภายในสังคมอย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคินี้ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทั้ง 5 เครือข่าย จะพบว่า การดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือแต่ละประเภทให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ก่อให้เกิดความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน และขยายผลการดำเนินงานได้ทั้งในบริบทท้องถิ่นและบริบทภูมิภาค จะต้องอาศัยปัจจัยการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือที่คล้ายคลึงกัน ในทุกเครือข่ายได้แก่

- 1) การที่ทุกภาคส่วนต้องมองเห็นเป้าหมายร่วมกัน (Common Vision) หมายถึงการที่ทุกภาคส่วนมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายการดำเนินงานที่เหมือนกัน การที่ทุกภาคส่วนต้องมองเห็นเป้าหมายร่วมกันจะทำให้ลดความขัดแย้งในกระบวนการขับเคลื่อนงาน
- 2) การประสานงานที่ดีและมีประสิทธิภาพ (Coordination) เป็นปัจจัยที่จะส่งผลให้การดำเนินงานภายในเครือข่ายความร่วมมือเกิดความราบรื่นและสอดคล้องกับเป้าหมาย ลดความเหลื่อมล้ำที่จะก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงาน
- 3) การสื่อสารอย่างทั่วถึง (Communication) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ เพราะ การสื่อสารที่ไม่ทั่วถึงจะทำให้ทุกภาคส่วนรับรู้ข้อมูลที่ไม่เท่ากัน จึงอาจเกิดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบขึ้นจากการดำเนินงาน
- 4) การสร้างฉันทามติร่วมกัน (Consensus) ถือเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จเพราะการสร้างข้อตกลงจะนำไปสู่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน ทำให้ทุกภาคส่วนยอมเปิดเผยความเห็นส่วนตัว เมื่อเกิดปัญหา ทุกภาคส่วนจะสามารถแสดงความคิดเห็นและดำเนินงานตามข้อตกลงร่วมกันได้ อีกทั้งยังเป็นการลดปัญหาความขัดแย้งในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ
- 5) การติดตามและประเมินผล (Control and Evaluate) จะเป็นตัวช่วยติดตามความคืบหน้าและผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและแก้ไขการดำเนินงานจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้

ปัจจัยความสำเร็จดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ร่วมเครือข่ายความร่วมมือจะต้องปฏิบัติเพื่อ ความสำเร็จของการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากปัจจัยต่างๆเหล่านี้ เครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคียังต้องอาศัยปัจจัย การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ที่ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และตลอดระยะเวลาที่เกิดความร่วมมือขึ้น เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่เป็นแบบแผน มีความต่อเนื่อง สามารถติดตามความก้าวหน้าได้ และนำไปสู่การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือที่ยั่งยืน ดังแสดงในรูปที่ 5.5

รูปที่ 5.5 ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคี

5.2.4 การวิเคราะห์อุปสรรคในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือเพื่อนำไปสู่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของรูปแบบจตุภาคีที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในประเทศไทยทั้ง ในบริบทท้องถิ่น และบริบทภูมิภาค

จากการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยพบว่า มีอุปสรรคในการดำเนินงานเกิดขึ้นในทุกเครือข่ายความร่วมมือแต่ก็เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้ โดยอาศัยความร่วมมือในการดำเนินงานจากทุกภาคส่วน มีเพียงปัญหาเรื่องนโยบายของภาครัฐที่ไม่สอดคล้องกับวิธีการดำเนินงานของภาคประชาชน ซึ่งในส่วนนี้ภาครัฐควรมีการศึกษาบริบทของสังคมในแต่ละพื้นที่โดยละเอียดเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง นอกจากนี้ยังพบว่า ถ้าภาคเอกชนไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้เริ่มสร้างความร่วมมือในเครือข่าย ภาคเอกชนก็จะไม่มีบทบาทในเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีที่ไม่ค่อยมีความเด่นชัด ดังนั้นภาคเอกชนจะต้องตระหนักถึงการสร้างคุณค่าร่วมกันในสังคมให้เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่มากกว่าการรับผิดชอบสังคม และจากข้อค้นพบในการวิจัยฉบับนี้ยังชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงาน

เครือข่ายความร่วมมือจำเป็นต้องอาศัยบทบาทความเป็นผู้นำไม่ใช่เพียงแต่เฉพาะของชุมชน แต่ต้องรวมถึงบทบาทผู้นำของทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในเครือข่าย และท้ายที่สุด ผู้ที่จะพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมได้ดีที่สุดก็คือ คนที่อยู่ในสังคมนั้นเอง

“การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในอนาคต”

ในอนาคตหากประเทศไทยต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสังคม แต่ละภาคส่วนควรมีการร่วมมือกันและดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบบูรณาการ โดยที่ทุกภาคส่วนจะต้องดึงเอาความสามารถ และศักยภาพของตนมาใช้ และร่วมแบ่งปันกับภาคส่วนอื่น เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จโดย

1) ภาครัฐ ควร มีการ ส่งเสริม นโยบาย ด้าน การ สร้าง ความ ร่วม มือ ของ หน่วยงาน ภายใน ประเทศ จาก 4 ภาค ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาค การ ศึกษา ภาค เอกชน และ ภาค ประชาชน เพื่อ เร่ง แก้ ปัญหา และ ตอบสนอง ต่อ ความ ต้องการ ของ สังคม

2) ภาคการศึกษา ควร เร่ง ผลิ ตบ ั น ฑิต ที่ มี ความ สามารถ และ มี ศักยภาพ เพื่อ สร้าง สรรค์ คน ที่ เก่ง และ ดี เข้า สู่ สังคม ซึ่ง ผล ผลิ ต จาก ภาค การ ศึกษา เหล่า นี้ จะ เป็น ทรัพยากร สำคัญ ที่ จะ ช่วย ให้ เกิด การ พัฒนา ใน ระดับ ประเทศ ได้ อี ก ทั้ง ภาค การ ศึกษา ยัง ควร เน้น การ สร้าง ผล งาน วิจัย ทั้ง ด้าน วิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี ควบ คู่ กับ ศาสตร์ ด้าน การ บริหาร จัด การ ซึ่ง สิ่ง เหล่า นี้ จะ เป็น เครื่องมือ สำคัญ ในการ แก้ ปัญหา และ ตอบสนอง ต่อ ความ ต้องการ ของ ชุมชน ได้

3) ภาคเอกชน ควร ตระหนัก ถึง การ สร้าง คุณ ค่า ร่วม กัน กับ สังคม ประเมิน ศักยภาพ ความสามารถ และความ เชี่ยวชาญ ของ องค์กร เพื่อ หา ช่อง ทาง ใน การ สร้าง ประโยชน์ ให้ แก่ ชุมชน และ สังคม ด้วย ความ สม ครี ย

4) ภาคประชาชน ควร เป็น ภาค ส่วน หลัก ที่ ตระหนัก ถึง ความ จำเป็น ใน การ สร้าง คุณ ภาพ ชี วิ ต ที่ ดี ให้ กับ ตน เอง และ ชุมชน และ ริ เริ่ม ดำ เนิน การ ด้วย ตน เอง ก่อน ควรมี การ เสริม สร้าง องค์กร ความ รู้ ภูมิ ปัญญา ท้อง ถิ่น และ สิ่ง ที่ ได้ รับ การ ถ่า ย ทอด มา เพื่อ ใช้ เป็น เครื่องมือ สำคัญ ที่ สามารถ สร้าง ความ ได้เปรียบ ทาง การ แข่ง ชัน ใน อนาคต ใน ขณะ เดียว กัน ก็ ควร เร่ง ปลุก ฝึ ง จิต สำนึก ความ รับ ผิด ชอบ ต่อ สังคม ให้ กับ เขา ชน ใน ชุมชน ให้ พร้อม ที่ กลับ มา พัฒนา พื้น ที่ บ้าน เกิด และ เป็น ตัวอย่าง การ สร้าง ความ ยั่งยืน ของ สังคม ให้ แก่ ชุมชน อื่น ต่อ ไป

“ปัจจัยขัดขวางความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคี”

อย่างไรก็ตาม ในการนำรูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในข้างต้นไปใช้ จะต้องมี การ ประเมิน ถึง ความ เสี่ยง ที่ อาจ เกิด ขึ้น ตั้งแต่ เริ่ม ต้น ดำ เนิน งาน และ ระหว่าง การ ดำ เนิน งาน ซึ่ง ความ เสี่ยง เหล่า นั้น ถือ เป็น ความ ไม่ แน่ นอน ของ เหตุ การณ์ ที่ ไม่ สามารถ คาด

เดาได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่ความเสี่ยงนี้มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น ไม่มากก็น้อย และยังอาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของสังคม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอปัจจัยที่ขัดขวางความสำเร็จของการนำรูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีไปใช้ โดยพิจารณาจากความเสี่ยงที่มาจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในพบว่า มี 2 ประเด็นหลักที่สำคัญ ได้แก่

1) เหตุการณ์ทางการเมือง เป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เป็นสิ่งที่จะเป็นอุปสรรคหลักที่ส่งผลให้การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือหยุดชะงักลงเพราะเหตุการณ์ทางการเมืองจะส่งผลกระทบต่อภาครัฐที่มีหน้าที่รักษาเสถียรภาพ และความมั่นคงของประเทศ ในขณะที่ส่วนอื่น ๆ ก็จะต้องป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับองค์กรของตนเอง จึงอาจส่งผลให้เกิดการชะลอตัวของการดำเนินงาน โครงการต่างๆ

2) การขาดความกระตือรือร้นในการเพิ่มพูนองค์ความรู้ และทักษะความสามารถของชุมชน นับได้ว่าองค์ความรู้ และทักษะความสามารถของชุมชนจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสามารถทางการแข่งขันให้กับชุมชน ครอบคลุมทั้งมีองค์ความรู้ และทักษะต่างๆอยู่ก็จะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันสำคัญที่ทำให้ชุมชนและสังคมสามารถพึ่งพาตนเอง และคงอยู่ได้แม้จะมีปัจจัยความเสี่ยงอื่นๆมากระทบ

“เครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยกับต่างประเทศ”

เนื่องจากกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นนั้น ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยซึ่งถือเป็นประเทศในกลุ่มตะวันออกที่มีวัฒนธรรมของการแบ่งแยกชนชั้นที่ชัดเจน เป็นสังคมที่ค่านิยมถึงพวกพ้อง ชอบการประนีประนอมเน้นการเจรจา ยึดถือประโยชน์ด้านคุณภาพชีวิต มีความยับยั้งชั่งใจ ฟังพอใจในผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับ อีกทั้งยังมีการวางแผนระยะยาวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ชุมชน และสังคม ซึ่งวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาจากลักษณะของสังคมจึงส่งผลให้การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทยเป็นการสร้างความร่วมมือที่มีแนวคิดริเริ่มในการจัดตั้งเครือข่ายมาจากความต้องการตอบสนองต่อภารกิจขององค์กรในด้านกิจการเพื่อสังคม ด้วยวัฒนธรรมของประเทศได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมกาดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือให้มุ่งเป้าไปยังภาคประชาชน มีการสร้างองค์ความรู้ และสร้างสรรค์นวัตกรรมขึ้นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น เพื่อผลักดันให้เกิดความยั่งยืนขึ้นในสังคมไทย โดยอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการดำเนินงาน และอาศัยปัจจัยความสำเร็จคือ การมองเห็นเป้าหมายร่วมกัน การประสานงานที่ดีและมีประสิทธิภาพ การสื่อสารอย่างทั่วถึง การสร้างฉันทามติร่วมกัน การติดตามและประเมินผล และการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในประเทศกลุ่มตะวันตกซึ่งเป็นสังคมที่มี

วัฒนธรรมของการแข่งขัน ผู้ที่ประสบความสำเร็จคือผู้ที่ชนะในสนามแข่ง เน้นการดำเนินงานที่มีความเป็นปัจเจกนิยม คือการให้ความสำคัญกับตนเองมาเป็นอันดับแรก อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับเรื่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่สนใจอดีต แต่อย่างไรก็ตาม สังคมของกลุ่มประเทศตะวันตกก็ยังคงเป็นสังคมที่พร้อมรับต่อความเปลี่ยนแปลงที่จะเข้ามากระทบเสมอ ซึ่งเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษาของ MacGregor (2010) ที่ศึกษาการใช้แบบจำลองจตุภาคีจากกรณีศึกษา 16 องค์กรในยุโรป จะเห็นว่าแนวคิดริเริ่มการดำเนินงานเครือข่ายแบบจตุภาคีในยุโรปนั้น มีแนวความคิดริเริ่มมาจากความต้องการสร้างนิเวศของนวัตกรรมให้กับ SMEs ที่เป็นภาคประชาชนเพื่อสร้างความสามารถทางการแข่งขันในธุรกิจ นำไปสู่การขยายตัวของเศรษฐกิจประเทศ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของกลุ่มประเทศยุโรปที่มุ่งเน้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศไทยนั้นมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนพร้อมรับต่อความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนของสังคมไทย จากที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของประเทศไทยที่อยู่ในกลุ่มประเทศตะวันตก ออกจากยุโรปที่เป็นกลุ่มประเทศทางตะวันตก ที่มีความแตกต่างกันทั้งในแนวคิดริเริ่มกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ความแตกต่างของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย และต่างประเทศ

บริบท รายละเอียด	ประเทศไทย	ต่างประเทศ (งานวิจัยของ MacGregor, 2010)
แนวคิด	ความต้องการตอบสนองต่อภารกิจขององค์กรในด้านกิจการเพื่อสังคม ในการแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น	ความต้องการสร้างนิเวศของนวัตกรรม เพื่อให้ประชาชนเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรม
กลุ่มเป้าหมาย	มุ่งเป้าไปยังภาคประชาชน ที่เป็นชุมชนท้องถิ่น	มุ่งเป้าไปยังภาคประชาชนที่เป็น SMEs
แนวทางการดำเนินงาน	มีการสร้างองค์ความรู้ และสร้างสรรค์นวัตกรรมขึ้นอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการดำเนินงาน ประกอบกับปัจจัยความสำเร็จ 5C+1	ใช้เครื่องมือเชิงกลยุทธ์ เครื่องมือสนับสนุนกลุ่ม เครื่องมือสนับสนุนผู้ประกอบการ เครื่องมือสนับสนุนธุรกิจ เครื่องมือธุรกิจที่น่าสนใจ เครื่องมือที่เกี่ยวกับเครือข่าย เครื่องมือการกระจายเทคโนโลยี เครื่องมือดึงดูดความสนใจของประชาชน และเครื่องมือประชาสังคม

ตารางที่ 5.1 ความแตกต่างของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย และต่างประเทศ (ต่อ)

บริบท รายละเอียด	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
ผลลัพธ์	ความยั่งยืนของสังคม	ความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจที่นำไปสู่การขยายตัวของเศรษฐกิจในระดับประเทศ

5.3 ข้อเสนอแนะ

สำหรับผู้ที่จะนำเอาแนวทางของการวิจัยนี้ไปศึกษาเพิ่มเติมหรือนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชน และสังคมของตนเอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) การดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีในประเทศไทย จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนด้วยความเต็มใจ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

2) รูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีเพื่อสังคมที่ยั่งยืนในประเทศไทย ที่ได้นำเสนอนั้นเป็นเพียงการศึกษาจากบางพื้นที่ชุมชน ดังนั้นรูปแบบดังกล่าวจึงควรมีการนำไปทดลองใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่น และควรมีการปรับปรุงให้เข้ากับบริบทของการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และบริบทของสังคมไทย

2) เพื่อให้เกิดการต่อยอดงานวิจัยให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงควรมีการศึกษาการขยายผลเครือข่ายความร่วมมือแบบจตุภาคีเพื่อสร้างความยั่งยืนขึ้นในประเทศไทย

5.4 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย

1) ข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย เนื่องจากระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยมีอยู่ค่อนข้างจำกัด และในบางโครงการที่ผู้วิจัยทำการศึกษาได้อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนถ่ายเข้าสู่โครงการใหม่กล่าวคือ ได้สิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินงานโครงการเดิมไปแล้ว และกำลังจะเริ่ม

การดำเนินงาน โครงการใหม่ภายใต้เครือข่ายความร่วมมือเดิม ผู้วิจัยจึงไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือเดิม

2) ปัญหาด้านการให้ความร่วมมือของกลุ่มตัวอย่างในการติดต่อประสานงานขอเข้าสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านที่ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีในการดำเนินงานเครือข่ายความร่วมมือที่ผ่านมา จึงไม่อนุญาตให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์

3) ความลำบากในการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อการเก็บข้อมูล ในบางพื้นที่เป็นเขตอันตรายและเข้าถึงได้ยากลำบาก ผู้วิจัยจึงไม่สามารถเก็บข้อมูลในส่วนของชุมชนนี้ได้